

okuyan ve onu ilk defa şerhederek şöhret bulmasına vesile olan Alemüddin es-Sehâvî'nin *Fethu'l-vaşid fi şerhi'l-Kaşid*'i (nşr. Muhammed el-İdrîsî et-Tâhirî, I-IV, Riyad 1423/2002), Muhammed Şu'le'nin *Kenzü'l-me'ânî fi şerhi Hırzî'l-emânî'si* (Kahire 1954, 1418/1997; nşr. Ahmed el-Yezîdî, Mağrib 1419/1998), Ebû Abdullah Muhammed b. Hasan b. Muhammed el-Fâsî'nin *el-Le'âlî'l-feride fi şerhi'l-Kaşide'si* (nşr. Abdürrezzâk b. Ali b. İbrâhîm Mûsâ, I-III, Riyad 1428/2007), Alemüddin Kâsım b. Ahmed el-Lûrkî'nin *el-Müfid fi şerhi'l-Kaşid*'i (Abdülhamîd b. Sâlim el-Alevî es-Sâidî, Medine 1426/2005, doktora tezi), kasideyi hocası Sehâvî'den birkaç defa okuyan Ebû Şâme el-Makdisî'nin *İbrâzû'l-me'ânî min Hırzî'l-emânî fi'l-kırâ'âtî's-seb'î* (Kahire 1349; nşr. İbrâhîm Atve İvaz, Kahire 1398/1978), Ca'berî'nin Muhammed Şu'le'ye ait şerh ile isim benzerliği bulunan (İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-Nihâye*, II, 81) *Kenzü'l-me'ânî fi şerhi Hırzî'l-emânî'si* (nşr. Ahmed el-Yezîdî, I-II, Rabat 1419/1998), İbnü'l-Bârîzî'nin *el-Feridetü'l-Bâriziyye'si*, Semîn el-Halebî'nin *el-İkdü'n-nağid fi şerhi'l-Kaşid: Şerhu'l-kaşide-ti's-Şâtibiyye fi'l-kırâ'âtî's-seb'î* (nşr. Eymen Rüşdî es-Süveyd, Cidde 1422/2001), Şemseddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Gassânî el-Bâcî'nin *el-İkdü'n-nağid fi şerhi'l-Kaşid*'i (TSMK, nr. 1657, A 176), İbnü'l-Cündî'nin *el-Cevherü'n-nağid fi şerhi'l-Kaşid*'i (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 51-54), İbnü'l-Kâşih'in *Sirâcü'l-kârî'i'l-mübtedî ve tezkârü'l-mukrî'i'l-müntehî'si* (Beyrut, ts.; Bulak 1293; Kahire 1304, 1401/1981), Süyûtî'nin *Şerhu Kaşideti'l-İmâm Ebi'l-Kâsım eş-Şâtibi'si* (nşr. Abdullah b. Abdurrahman eş-Şeşerî – Muhammed b. Fevzân el-Ömer, Riyad 1428/2007), İbn Gâzî'nin *İnşâdü's-şerîd*'i, Ali Muhammed ed-Dabba'nın *İrşâdü'l-mürîd ilâ maşûdî'l-Kaşid*'i (Kahire 1349; Ebû Şâme'nin *İbrâz*'ı ile birlikte), Abdülfettâh Abdülganî el-Kâdî'nin *el-Vâfi fi şerhi's-Şâtibiyye fi'l-kırâ'âtî's-seb'î* (Medine 1404/1983, 1411/1990), Muhammed Hâlid Mansûr ve diğerlerinin *el-Müzhir fi şerhi's-Şâtibiyye ve'd-Dürre'si* (Amman 1422/2002) (diğer şerhleri için bk. Alemüddin es-Sehâvî, *Fethu'l-vaşid*, neşredenin girişi, I, 142-155; Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 22, 26; Süleymaniye Ktp., Damad İbrâhîm Paşa, nr. 8, Dârülmesnevî, nr. 27, 28, Tirnova, nr. 14, Ayasofya, nr. 34, 36, 57, Esad Efendi, nr. 2, Fâtih, nr. 47, Âşir Efendi, nr. 3, Lâleli, nr. 56, Mesih Paşa, nr. 17; Köprülü Ktp., Köprülüzâde Mehmed Paşa, nr. 15; Hacı Selim Ağa Ktp., Kemankuş Emîr Ho-

ca, nr. 15, Hacı Selim Ağa, nr. 20; TSMK, nr. 1647, A 175, 183, 1660, K 539, 1661; Nu-ruosmaniye Ktp., nr. 69; ayrıca bk. *Keşfü'z-zunûn*, I, 647).

İhtisar çalışmaları: İbn Mâlik et-Tâi, *Havzû'l-me'ânî fi'htişâri Hırzî'l-emânî*; Abdüssamed b. Hâmid Nizâmeddin et-Tebrîzî, *Muhtaşaru 'Abdişşamed b. Hâmid et-Tebrîzî*; Emînüddîn İbn Vehbân ed-Dimaşkı, *Nazmü dürri'l-celâ fi kırâ'âtî's-seb'ati'l-melâ*; Mevlânâ Bilâl er-Rûmî, *el-Bilâliyye (Keşfü'z-zunûn*, I, 649). Tekmile çalışmaları: Ebû'l-Hasan Ali b. Ömer el-Kicâti, *et-Tekmiletü'l-müfide li-kârî'i'l-kaşide*; İbnü'l-Fasîh el-Hemedânî, *Hal-lü'r-rumûz* (İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-Nihâye*, I, 84); Şehâbeddin Ahmed b. Muhammed b. Saîd el-Yümnî, *Tekmile fi'l-kırâ'âtî's-selâs*; Ebû Abdullah Muhammed b. Ya'kûb b. İsmâil el-Makdisî, *ed-Dürü'n-nağid fi zevâ'idi'l-kaşid* (a.g.e., a.y.; *Keşfü'z-zunûn*, I, 649). *eş-Şâtibiyye* manzum olarak Türkçe'ye (Süleymaniye Ktp., Mesih Paşa, nr. 17) ve Mahmûd b. Abdüssamed tarafından Farsça'ya (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 34) tercüme edilmiş, eser üzerinde Abdülhâdî Abdullah Hamîtü bir çalışma yapmıştır (bk. bibl.). Fatih Çollak *Kırâat İlminde İmâm Şâtibi ve eş-Şâtibiyye* adıyla bir doktora tezi hazırlamış (1991, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü), bu çalışma daha sonra *Kırâat Âlimlerinden İmâm Şâtibi ve "eş-Şâtibiyye" Adlı Eseri* ismiyle basılmıştır (İstanbul 2002).

BİBLİYOGRAFYA :

Kâsım b. Firruh eş-Şâtibi, *Hırzû'l-emânî ve vec-hü'l-tehânî*, Kahire 1328; Alemüddin es-Sehâvî, *Fethu'l-vaşid fi şerhi'l-Kaşid* (nşr. Muhammed el-İdrîsî et-Tâhirî), Riyad 1423/2002, neşredenin girişi, I, 142-155; Muhammed Şu'le, *Şerhu Şu'le 'ale's-Şâtibiyye el-müsememâ Kenzû'l-me'ânî şerhu Hırzî'l-emânî*, Kahire 1954, s. 2; İbn Halikân, *Vefeyât*, IV, 71; İbnü'l-Cündî, *el-Cevherü'n-nağid fi şerhi'l-Kaşid*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 51, vr. 10^b; İbnü'l-Kâşih, *Sirâcü'l-kârî'i'l-mübtedî ve tezkârü'l-mukrî'i'l-müntehî*, Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), s. 2, 29; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-Nihâye*, I, 84, 570; II, 22, 81; a.mlf., *en-Neşr*, I, 61-64; *Keşfü'z-zunûn*, I, 646, 647, 648, 649; Brockelmann, *GA*, I, 517; Mustafa İbrâhîm el-Müşîni, *Medresetü't-tefsîr fi'l-Endelüs*, Beyrut 1406/1986, s. 74; Abdülfettâh Abdülganî el-Kâdî, *el-Vâfi fi şerhi's-Şâtibiyye fi'l-kırâ'âtî's-seb'î*, Medine 1404/1983, s. 23-24, 26, 28, 32; *el-Fihrisü's-şâmil: 'Ulümü'l-Kur'ân, mahtûâtü'l-kırâ'ât* (nşr. el-Mecmau'l-melekî), Amman 1987, I, 118-189; Abdülhâdî Abdullah Hamîtü, *Za'imü medreseti'l-eşerîyye fi'l-kırâ'ât ve Şeyhu kur-râ'i'l-mağrib ve'l-meşrik el-İmâm Ebû'l-Kâsım eş-Şâtibi: Dirâse 'an kaşidetihi Hırzî'l-emânî fi'l-kırâ'ât*, Riyad 1425/2005, s. 145-226; F. Krenkow, "Şâtibi", *IA*, XI, 352-353; Angelika Neuwirth, "al-Şâtibi", *EI*² (İng.), IX, 365-366; Tayyar Altıkulaç, "Ebû Şâme el-Makdisî", *DA*, X, 233 vd.; Mustafa Altundağ, "İbnü'l-Cündî", a.e., XXI, 4 vd.

FATİH ÇOLLAK

ŞÂTİR (شاطر)

Osmanlılar'da bir çeşit tören bölüğü.

Osmanlı saray teşkilâtı içinde yer alan şâtırlar yaya sınıfına mensuptur. Padişahların maiyetinde buldukları için görevleri haber getirip götürün peyklere benzer. Zamanla törenlerde bir alay bölüğü haline gelmişlerdir. Özellikle mevkib-i hümayun da denilen padişah alaylarında peykların önünde yer almışlardır. Şâtırların peykların bir grubu olarak ne zaman ortaya çıktığı kesin şekilde bilinmemektedir. XVI. yüzyıl kaynaklarında şâtır tabirine rastlanır. Bunlar zamanla alaylarda gösteriş sembolü haline gelmiştir. Kıyafetleri peykların kıyafetleri gibi süslü olup onlar da başlarına madenî üskûf giyerler. XVIII. yüzyıla gelinceye kadar kıyafetleri peykların kıyafetleriyle aynı kalmış, fakat daha sonra başlıklarında değişiklikler olmuştur. Şâtırlar genellikle iç oğlanları arasından, nâdir peyklar içinde seçilirdi. Bu durum onların bir üst derecede bulunduğuna işaret ederse de temelde peyklar grubu içinde mütalaa edilmelidir. Terfi ettikleri zaman kapıcılar kethüdâlığı gibi makamlara tayin edilebilirler. Padişah alayında yaya bir koruma grubu olan solaklar ve peyklarla birlikte süslü elbiseleriyle renkli bir görünüşleri vardı. Bunların sayısı XVI. yüzyılda elli yedi idi.

Sadrazam alaylarında da peyklar gibi bir işlevleri olan şâtırların, XVII. yüzyılın sonunda bayramdan beş gün önce sadrazamın şeyhülislâmı ziyareti için oluşturduğu alaylarda perişanî başlık üzerine sorguç taktıkları kaydedilmiştir. Bayramın

Şâtır ve şâtırbaşı (Türkische Gewänder und Osmanische Gesellschaft, İstanbul 1966, lv. 46, 87)

üçüncü günü sadrazamın Eyüp Sultan ziyareti alayına katılırlardı. Sadrazam sarayda toplanan Dîvân-ı Hümâyün'a alayla giderken önce deliler ve gönüllüler, ardından ağaları, kılavuz çavuş, divan çavuşları, başçavuş, çavuşlar kâtibi ve emini, kâpıcılar kethüdâsı, selâm ağası, şâtırlar ve sadrazamın önünde şâtır başı ile saraç başı resmî kıyafetleriyle yürürlerdi. Bu sıralama şâtırların alayın en itibarlı görevlilerinden olduğunu gösterir. Bunların dışındaki vezirler ve defterdarların da şâtırları vardı. Her devlet adamı ne kadar izin verilmişse ancak o kadar şâtır kullanabilirdi. Bunların da padişah maiyetindeki peykler gibi görevleri olduğu anlaşılmaktadır.

Şâtırlar aylık maaşlarından başka saraydan elbise alma hakkına sahipti. Ayrıca padişahın bir şehre giriş çıkışında esnafın yere serdiği değerli kumaşlar solak ve peyklerle beraber şâtırlara dağıtıldı. Şâtırlık görevi XVII. yüzyılın ortalarına doğru kaldırılmışsa da 13 Muharrem 1077'de (16 Temmuz 1666) çıkan bir fermanla yeniden kurulmuş ve Enderun'dan yirmi dört iç oğlanı şâtır olarak ayrılmıştır. Şâtır başı, şâtırlar kethüdâsı ve iki şâtır Has Oda ağalarından, diğerleri hazine, kiler ve seferli odalarından seçilmiştir (*Abdurrahman Abdi Paşa Vekâyi-nâmesi*, s. 241). IV. Mehmed bu yeni grubu solak ve peykler gibi yakınında bulundururdu. II. Süleyman'ın cülûsu sırasında şâtırlık yeniden kaldırılıp şâtırlar peyklerin içine dahil edilmişse de 3 Rebülâhîr 1118'de (15 Temmuz 1706) peyklerden on iki kişi seçilerek III. Ahmed tarafından tekrar ihdas edilmiştir. II. Mahmud'dan sonra saray teşkilâtındaki değişimle bu görev de ortadan kalkmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, Cevdet-Eyâlet-i Mümtâze, nr. 323; A. Galand, *İstanbul'a Ait Günlük Hâtıralar: 1672- 1673* (nşr. Ch. Schefer, trc. Nahid Sırrı Örik), Ankara 1987, I, 94-95; *Topçular Kâtibi Abdülkadir (Kadri) Efendi Tarihi* (haz. Ziya Yılmaz), Ankara 2003, I-II, bk. İndeks; *Abdurrahman Abdi Paşa Vekâyi-nâmesi* (haz. Fahri Çetin Derin), İstanbul 2008, s. 241, 448; Teşrifâtîzâde Mehmed, *Defter-i Teşrifât*, İÜ Ktp., TY, nr. 9810, vr. 65^a; *Defterdar San Mehmed Paşa, Zübde-i Vekâyiât* (haz. Abdülkadir Özcan), Ankara 1995, bk. İndeks; Râşid, *Târih*, III, 204; Ahmed Hasib Efendi, *Ravzâtü'l-küberâ* (haz. Mesut Aydın), Ankara 2003, s. 102, 115; Uzunçarşılı, *Saray Teşkilâtı*, s. 445-446; Abdurrahman Şeref Bey, "Topkapı Saray-ı Hümâyunu", *TOEM*, I/6 (1329), s. 358, 359.

ZEYNEP TARIM ERTUĞ

ŞATTÎ, Muhammed Cemil (محمد جميل الشطي)

Muhammed Cemil b. Ömer
b. Muhammed eş-Şattî ed-Dımaşki
(1882-1959)

Suriyeli Hanbelî âlimi,
kadi, edip ve tarihçi.

18 Safer 1300'de (29 Aralık 1882) Şam'da doğdu. Bir ulemâ ailesinden olup Muhammed b. Hasan eş-Şattî'nin torunudur. Babası Ömer eş-Şattî, amcası Murâd eş-Şattî, babasının amcası Ahmed eş-Şattî'den ve Ebû'l-Feth el-Hatîb'den sarf ve nahiv yanında fıkıh ve ferâiz başta olmak üzere dinî ilimler alanında çeşitli dersler aldı. Bekrî el-Attâr ve Bedreddin el-Hasenî'den hadis okudu. Uzun süre Cemâleddin el-Kâsımî'nin ve diğer bazı âlimlerin derslerine devam ederek icâzet aldı. Bu arada dinî ilimler, tarih ve edebiyat alanlarında araştırmalar yaptı. 1895 yılından itibaren Şam mahkemelerinde kâtiplik ve başkâtiplik, ayrıca kadılık gibi çeşitli görevler yaptı. 1916'da Ermeviyye Camii'nde Hanbelî imamlığı ile görevlendirildi; 1929'da bunun yanında Hanbelî müftülüğüne tayin edildi. 1933'ten itibaren vefatına kadar Bâderâiye (Bedrâiye) Medresesi Mescidi'nde hatiplik yaptı. Şam ve çevresinden birçok kişi fetva sormak üzere kendisine başvuruyordu. Bu arada Suudi Arabistan ve bazı Körfez ülkelerinde tanındı; devlet ricâli, ilim adamları, toplumun önde gelenleri ve Hanbelî mezhebi mensupları ile dostluk kurdu. Şattî 22 Temmuz 1959 tarihinde Şam'da vefat etti ve Dahdâh Mezarlığı'nda defnedildi. Küçük yaştan itibaren şiirle de meşgul olmuş, birçok şiiri ve Şam'da neşredilen *et-Temeddünü'l-İslâmî* dergisinde çok sayıda yazısı yayımlanmıştır. Aynı zamanda Cem'iyetü'l-ulemâ'nın üyesiydi. Görüşlerinde mutedil, mezhep taassubundan uzak, çekişmelerden kaçınan bir kişiliğe sahip olan Şattî muhatabında sevgi uyandıran bir kimse olup ilim tâliplerine yardımcı olur, ilim öğrenmeye ve öğrendiklerini başkalarına öğretmeye çalışırdı.

Eserleri. Şattî'nin önemli bazı eserleri şunlardır: 1. *Ravzü'l-beşer fi a'yâni Dımaşk fi'l-karnî's-sâlis 'aşer 1200-1300 h.* 264 biyografinin yer aldığı eserin sonunda müellif kendi hayatını da yazmıştır (Dımaşk 1365/1946). 2. *Terâcimü a'yâni Dımaşk fi'l-karnî's-sâlis 'aşer 1301-1350 h.* Önceki eserin zeyli olup 115 kişinin biyografisini içermekte, 153 kişinin ismi, meşhur olduğu alan ve ölüm tarihi zik-

redilmektedir (Dımaşk 1367/1948). 3. *A'yânü Dımaşk fi'l-karnî's-sâlis 'aşer ve nişfi'l-karnî'r-râbi' 'aşer min 1201-1350 h.* Önceki iki eserin bir araya getirilmesinden oluşmaktadır (Dımaşk 1414/1994). 4. *eż-Zîyâ'ü'l-mevfûr fi a'yâni (terâcimi) Benî Ferfûr.* Müellifin mensubu bulunduğu Benî Ferfûr ailesinin ileri gelenleri hakkındadır (nşr. Muhammed Sâlih el-Ferfûr, Dımaşk 1382/1962). 5. *Muhtasarü Tabakâti'l-Hanâbile* (Dımaşk 1339; nşr. Fevzâ Ahmed ez-Zemerlî, Beyrut 1406/1986). 6. *el-Fethu'l-celî fi'l-kazâ'i'l-Hanbelî.* Ebû'l-Ferec İbn Kudâme'den Şattî'ye kadar Dımaşk'ta kadılık yapan Hanbelî âlimlerinin biyografilerini içermektedir (*Mv.ACÜ*, XIV, 466). 7. *el-Vasîf beyne'l-ifrât ve't-tefrîf.* Vehhâbilik ve muhaliflerine dairdir (Dımaşk 1340). 8. *el-Burhân 'alâ şihhati resmî muşafî'l-Hâfız 'Osmân* (Dımaşk 1360). 9. *Kânûnü's-sulh ve gayrihi mine'l-kavânini'l-Türkiyye* (Dımaşk 1331). 10. *es-Seyfû'r-Rabbâni.* Kâdiyânîliğe reddiye olarak yazılmıştır (Dımaşk 1350). 11. *Risâle fi 'ilmi'l-ferâ'iz* (Dımaşk 1329). 12. *ed-Durûsü'l-farâziyye* (Dımaşk 1363). 13. *el-Manzûmâtü's-Şattîyye* (Dımaşk 1329).

Neşirleri: Hasan eş-Şattî, *Muhtasarü 'Akîdeti's-Seffârini*; Kelvezânî, *'Akîdetü ehli'l-eşer* (Dımaşk 1326); Muhammed b. Hasan eş-Şattî, *Tevfîku'l-mevâddi'n-nizâmiyye li-ahkâmî's-ser'ati'l-İslâmiyye* (Kahire 1325); Mer'î b. Yûsuf el-Kermî, *Gâyetü'l-müntehâ fi'l-cem'i beyne'l-İknâ' ve'l-Müntehâ* (M. Züheyr eş-Şavîş ile birlikte, I-III, Dımaşk 1378); Muhammed b. Hasan eş-Şattî, *Risâle fi mesâ'i-i'l-İmâm Dâvûd ez-Zâhirî* (Dımaşk 1330, İbn Kayyim el-Cevziyye'nin derlediği *İhtiyârâtü'l-İmâm İbn Teymiyye* ile birlikte); Muhammed b. Muhammed es-Secâven-dî, *Tenkihü's-Sirâciyye fi ferâ'izi'l-Hanefiyye* (Dımaşk 1363) (ayrıca bk. Muhammed Cemil eş-Şattî, *Ravzü'l-beşer fi a'yâni Dımaşk fi'l-karnî's-sâlis 'aşer 1200-1300 h.*, s. 268; Muhammed Abdüllatîf Sâlih el-Ferfûr, s. 254).

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed Cemil eş-Şattî, *Ravzü'l-beşer fi a'yâni Dımaşk fi'l-karnî's-sâlis 'aşer*, Dımaşk 1365/1946, s. 267-269 (müellifin otobiyografisi); a.mlf., *A'yânü Dımaşk*, Dımaşk 1414/1994, s. 433-435; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, IX, 161; İskender Lûkâ, *el-Hareketü'l-edebiyye fi Dımaşk: 1800-1918*, Dımaşk 1976, s. 129, 238-239; Selâhaddin el-Müneccid, *Mu'cemü'l-mü'errihine'd-Dımaşkiyyin*, Beyrut 1398/1978, s. 428-429; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), VI, 73; M. Abdüllatîf Sâlih el-Ferfûr, *A'lâmü Dımaşk fi'l-karnî'r-râbi' 'aşer el-hicrî*, Dımaşk 1408/1987, s. 253-255; Hüseyin el-Avedât, "eş-Şattî, Muhammed b. Cemil", *Mv.ACÜ*, XIV, 463-466.

MAHMÜD EL-ARNAÛT

ŞATIROĞLU, Veysel

(bk. ÂŞIK VEYSEL).